

Zápis z 9. zasedání
Kolegia expertů k výkonu rozsudků ESLP
konaného dne 5. září 2023

Dne 5. září 2022 se na Ministerstvu spravedlnosti („MSP“) konalo 9. zasedání Kolegia expertů k výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a provádění Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen po řadě „Kolegium“, „Soud“ a „Úmluva“), poradního orgánu vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Soudem.

(...)

III. ROZHODNUTÍ VÝBORŮ OSN

B. J. A P. J. PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ
(UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO ÚSTAVU, PARTICIPAČNÍ PRÁVA DĚTÍ, KOLIZNÍ OPATROVNICTVÍ)

Zástupkyně vládního zmocněnce *E. PETROVÁ* uvedla, že se jedná o první názor Výboru OSN pro práva dítěte („Výbor“) proti České republice. S implementací před Výborem proto zatím nejsou zkušenosti. Výbor shledal porušení práv vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte dvou dětí ve věku třináct a patnáct let, které nebyly přímo slyšeny soudem při umístění do ústavního zařízení. Zároveň vznikly pochybnosti o odůvodněnosti samotného umístění vydaného na základě tzv. obecného opatření (dle tehdy platné právní úpravy), ke kterému došlo z důvodů záškoláctví a ohrožení zdraví. Děti v zařízení strávily rok, aniž by byly důvody umístění přezkoumány. Problém předběžných opatření nařízených na neomezenou dobu bez přezkumu byl vyřešen novelizací zákona o zvláštních řízeních soudních. Výbor kritizoval důvody odebrání dětí z rodiny a absenci participace dětí na soudním řízení. Výbor požaduje, aby bylo dětem v průběhu řízení poskytnuto odpovídající právní zastoupení. Dítěti by měl být kromě opatrovníka poskytnut právní zástupce, pokud v rámci rozhodování existuje možnost střetu zájmů mezi stranami. KVZ svolá expertní zasedání k této otázce na září či říjen 2023.

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva *K. ŠIMÁČKOVÁ LAURENČÍKOVÁ* upozornila, že průměrná doba umístění dítěte do ústavního zařízení je 6 let. Poukázala na nedostatek preventivních opatření, jakými jsou psychosociální podpora, podpora bydlení a mediace. Váží si práce zaměstnanců ústavních zařízení, nicméně ústavní výchova je nevyhovující forma péče o děti. Je zásadní, aby se přetransformovaly služby, která zařízení poskytují. Především je třeba posílit prevenci a ambulantní služby a posílit traumainformovaný přístup, aby případné umístění bylo jen krátkodobé. Participace dětí na řízeních, která se jich týkají, je nedostatečná. Upozornila, že v ústavních zařízeních se v současné chvíli nachází cca 8000 dětí a je nezbytné, aby klíčové rezorty v co nejkratší době vytvořily akční plán. Velkým problémem je roztržitost systému.

Zástupkyně vládního zmocněnce *E. PETROVÁ* souhlasila, že rozhodnutí poukazuje na řadu problémů systému péče o ohrožené děti, včetně kolizního opatrovnictví, o kterých je třeba dále diskutovat.

Dle zástupce veřejného ochránce práv *V. A. SCHORMA* názor poukazuje na řadu známých problémů. Varoval před zjednodušujícím názorem ve vztahu k problematice umístění dětí do tzv. neutrálního prostředí. V dané věci byl hlavní problém v chybné diagnostice. Jedná se nicméně o komplikovaný případ s nejednoduchým řešením. Zástupce KVOP dále vyjádřil souhlas s nezbytností změny zastaralé právní úpravy umísťování dětí do ústavních zařízení.

Zástupkyně PS E. DECROIX vyjádřila přesvědčení, že je případ přínosem pro diskuzi o procesu, konkrétně o participačních právech dětí, o jejichž uplatnění v praxi má velké pochybnosti. Podotkla, že další rovinou problému je otázka právního zastoupení dítěte. Jsou případy, kdy ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nedochází a OSPOD není třeba. Jsou ale i případy, kdy dítě potřebuje kvalifikované zastoupení. Důležité je zajistit dětem spravedlivý proces. V dané věci nemohla děti pro střet zájmů zastupovat matka, ale ani OSPOD, který bez vědomí dětí podal žádost o jejich umístění do ústavního zařízení. Ráda by vedla další diskuzi o právním zastoupení dítěte, kolizním opatrovnictví a zajištění spravedlivého procesu pro děti.

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva K. ŠIMÁČKOVÁ LAURENČÍKOVÁ souhlasila, že není naplňováno právo dětí na spravedlivý proces, dětem chybí adekvátní včasná podpora. Poznamenala, že předcházení takové eskalace by stálo mnohem méně finančních i lidských zdrojů, ale že potřebné služby v komunitě nejsou dostupné, a tak je často jedinou alternativou nevhodné tzv. neutrální prostředí. Navázala na debatu o desegregaci a upozornila, že požadované změny nenastanou, dokud nebude jasný plán konkrétních opatření a jasně určený orgán, který na jejich naplnění bude dohlížet.

Zástupkyně PS H. VÁLKOVÁ informovala, že proběhl kulatý stůl opatrovnických soudců ze všech krajů, ze kterého mají do konce září 2023 vzejít konkrétní písemné podněty na urychlení řízení a zlepšení procesních práv dětí. Podněty dá k dispozici, aby se na nich mohlo společně pracovat. Zmínila, že dětský ombudsman by mohl situaci částečně zlepšit, pokud bude moci vstupovat do opatrovnických řízení, ale nevyřeší systémové problémy. Některé změny by ale mohly být provedeny poměrně rychle. Společnými jmenovateli jsou nedostatečné zastoupení dětí a diskutabilní role, kterou v řízeních sehrává OSPOD. Ve světle názoru Výboru je zřejmé, že Česká republika má nefungující systém kolizního opatrovnictví.

Zástupkyně LLP Z. CANDIGLIOTA upozornila, že ne všichni advokáti řádně zastupují své klienty, a navrhla, aby Česká advokátní komora („ČAK“) zpracovala metodiku. Zdůraznila, že je nepřipustná situace, kdy ustanovený opatrovník opatrovance ani nenavštíví, není proškolen o tom, jak se situací pracovat, jak například vyhodnotit nejlepší zájem dítěte. Upozornila na Praktického právního průvodce nejlepším zájmem dítěte od kolegyně A. Sležkové, který by mohl být vodítkem. Dále upozornila na seminář, který se bude konat dne 19. září 2023, o právech dětí a tzv. rychlých předběžných opatřeních, o němž jsou bližší informace dohledatelné v kalendáři ČAK.

Zástupce ČAK M. SYLLA reagoval, že v případě legislativního posunu bude ČAK adekvátně reagovat. Dle jeho názoru se projednávaná věc netýkala daných opatrovníků, ale spíše nastavení systému. Předestřel, že na místě nemůže přislíbit konkrétní kroky ze strany ČAK.

Závěry:

Kolegium vzalo na vědomí informace o probíhajících jednáních k výkonu rozhodnutí a věci se bude zabývat na příštím zasedání ve světle výsledků dalších jednání. Kolegium dále vyzdvihlo důležitost participace dětí na soudních řízeních, která se jich dotýkají, a potřebu řešit otázku kolizního opatrovnictví a právního zastoupení dětí.

(...)